

koncem 11. ili početkom 12. stoljeća. Uzorci drva analizirani metodom radioaktivnog ugljika omogućuju takvo datiranje. Analizirana su dva uzorka, uzeta s različitih mjesta drvene grede, a evidentirani su u dnevniku C-14 laboratorija na Institutu »Ruđer Bošković« pod brojevima: Z — 142 i Z — 180.

Ostali dijelovi Vranicanijeve poljane u toku tih istraživanja nisu kopani. To se prvenstveno odnosi na središnji dio parcele te njezine dijelove uz Vranicanijevu ulicu, koje bi u okviru nekih budućih istraživanja svakako trebalo istražiti.

Rezultati tih arheoloških istraživanja pridonijeli su definiranju tzv. propozicija za gradnju objekta u prostoru između zgrade Geofizičkog Zavoda i kule Lotršćaka. To se naročito odnosilo na propozicije vezane uz valorizaciju gradskog bedema kroz novu gradnju u tom prostoru. Definirajući tu gradnju kao građenje na bedemu, definiralo se i način njegova uključivanja u tu gradnju uz poštivanje njegove karakteristične linije i strukture, bez otvora i bez probijanja. Vjerujemo da je do gradnje došlo da bi taj dio gradskog bedema, makar uklopljen, bio bolje prezentiran nego što je to danas. Činjenica je da je taj još jedini »slobodni« dio gradskog bedema koji pripada najranijem kamenom obruču grada Gradeca devastiran, zapušten i prepušten daljem propadanju. Kad se nedavno »uređivač« Lotršćak propušteno je tom prilikom sanirati i njegov bedem. Takvo parcijalno sagledavanje prisutno je i u pristupu pojedinačne gradnje na potezu tzv. južne korone Gornjeg grada. Činjenica je da se, ako takvom pristupu ne prethodi program i analiza moguće obnove cjelokupnog poteza, ispoljavaju manjkavosti parcijalnih rješenja u odnosu na sadržaj i u odnosu na oblikovanje. U svakom slučaju pri zaštiti i izgradnji ovdje će, kao i unutar cjelokupne povijesne urbane cjeline Gradeca, trebati uključiti i arheološka istraživanja, ne kao pratiocje građevinskih radova, što je uglavnom praksa, već temeljito, samostalno i stručno. Urbana arheologija kao posebna arheološka disciplina sve više postaje neophodni dio u proučavanju i zaštiti urbanog arhitektonskog nasljeđa. Ona pruža ujedno elemente za jedno osmišljeno planiranje i projektiranje unutar povijesnih urbanih cjelina.

Dr Sena Sekulić-Gvozdanović

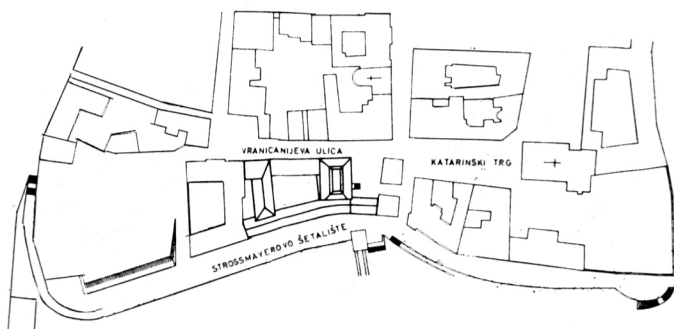
MUZIČKA AKADEMIJA NA VRANICANIJEVOJ POLJANI

Projekt Muzičke akademije pokušaj je takve arhitektonske koncepcije kod koje se poštuju zahtjevi konzervatora, povjesničara umjetnosti i arheologa. Izražava težnju da se apsolutno približi autentičnim gornjogradskim odnosima masa i gabarita; da se, s jedne strane, zadrži maksimalna visina ranijeg objekta kapucinskog samostana, koja je vidljiva na strukturi istočnog pročelja današnje zgrade Geofizičkog zavoda i, s druge strane, da budu u najvećoj mjeri prezentirana autentična spomenička svojstva kule Lotršćaka. Zatim, ne probija — već rekonstruira — bedem sa strane Strossmayerova šetalista, pa čak ga, po mogućnosti, restituira u prizemnom dijelu južnog krila zgrade Geofizičkog zavoda. Novi bi se objekt imao, dakle, podrediti tipologiji i morfologiji arhitekture gornjogradske cjeline.

Tok zbivanja — barem od nama poznatih historijskih izvora, negdje od 1400 na dalje — govori nam na tom području o višestrukim građenjima i rušenjima, pa teren još svakako zahtijeva pomna arheološka istraživanja. Nakon što je Gradec — poslije provale Tatara i nalogom Beline Zlatne Bule — opkoljen snažnim bedemima i kulama (1242—1264), unutrašnjost se izgrađivala u pravilnim inzulama, dok je iz fortifikacijskih razloga prostor uz bedeme ostajao slobodan. Istom na najstarijem postojećem prikazu Zagreba iz polovice 16. st. vidimo krovove kuća uz južni bedem (u pisanim izvorima iz 15. st. spominju se zgrade dominikanki, koje su već krajem stoljeća napustile grad) i crkvicu sv. Marije uz Mesnička vrata (»Capella Sanctae Marie Virginis«, koja se spominje već 1431), dok je prostor zapadno od crkvice — s jugozapadnom kulom — pripadao u 15. st. remetskim pavlinama (1487, uređuju jugozapadnu kulu i vrt uz gradski bedem).¹

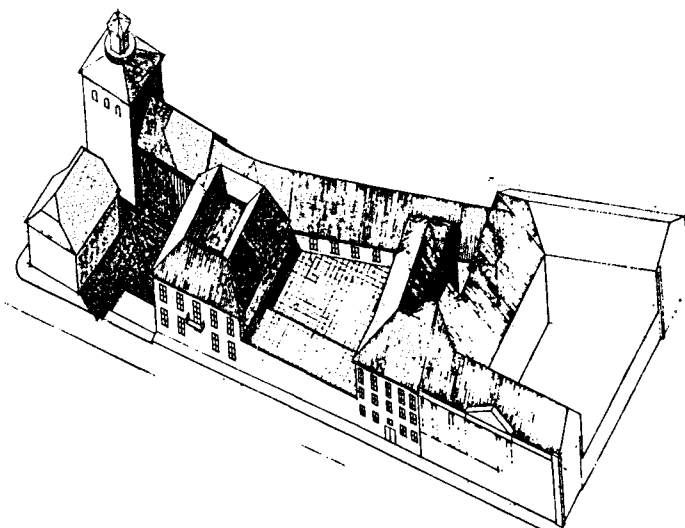
Godine 1618. pavlini prepuštaju svoje posjede kapucinima, koji nakon spora s isusovcima (ovi dolaze 1606, te posjeduju napuštenu crkvicu, »pet kmetova«, »dvije oranice i tri sjenokoše«, ali taj posjed prepuštaju kapucinima, jer dobivaju zemljište grofa Draškovića za izgradnju svog seminara), počinju 1620. graditi kapucinsku crkvu sv. Marije i samostan. Koriste se bivšom crkvicom sv. Marije, povećavaju je dogradnjom svetišta s južne strane i povezuju gradnjom samostana, čiji nam je precizan prikaz, kao i cjelokupnog kompleksa gradnji uz jugozapadni gradski bedem sačuvan na nacrtu iz 1776. godine. Naime, gofovo istovremeno s gradnjom kapucinskog samostana, pavlini započinju građenje svoje kurije (1639) uz Lotršćak, neposredno na bedemu, kojim se djelomično koriste kao južnim obodnim zidom, što svjedoči o prestanku obrambene funkcije gradskih zidova. U toku 18. st. izgrađena je tako čitava gradska korona. U velikom požaru grada 1706 (a bilo ih je nekoliko i u 16. st.) samostan su i crkva stradali, ali i uskoro obnovljeni, pa je i nadograđena pavlinska kurija (kasnije palača Hellenbach). Prikazi iz 18. st. pokazuju dalje nadogradnje i dogradnje, a naročito 19. st. donša nove pregradnje i preinake, jer su redovi pavlina (1794) i kapucina (1788) ukinuti krajem osamnaestog stoljeća, te se postepeno sav kompleks zgrada adaptira za privatne stanove, a na mjestu crkve sv. Marije se 1828. gradi nova zgrada (vjerojatno prema projektu Bartola Felbingera), čije je istočno krilo pokrilo lokaciju negdašnje kapucinske crkve. No tek je 1864. nadograđeno južno krilo na današnju visinu. God.

Projekt Muzičke akademije na Vranicanijevoj poljani: Situacija

¹ Za povijesne podatke i ilustracije zahvaljujem kolegama iz Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture i Muzeja grada Zagreba.

Muzička Akademija

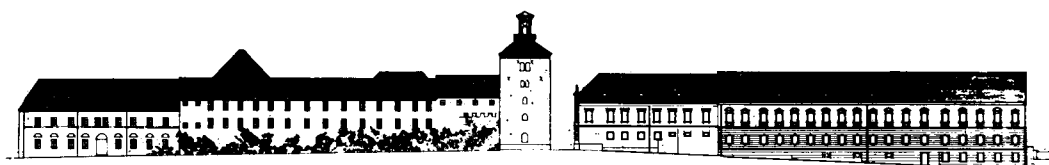
aksonometrija

J. Schmidt
10. 1. 83.

ISTOK

SJEVERNO PROČELJE

PROČELJE PREMA STROBNOMERNOU DETALJŮU

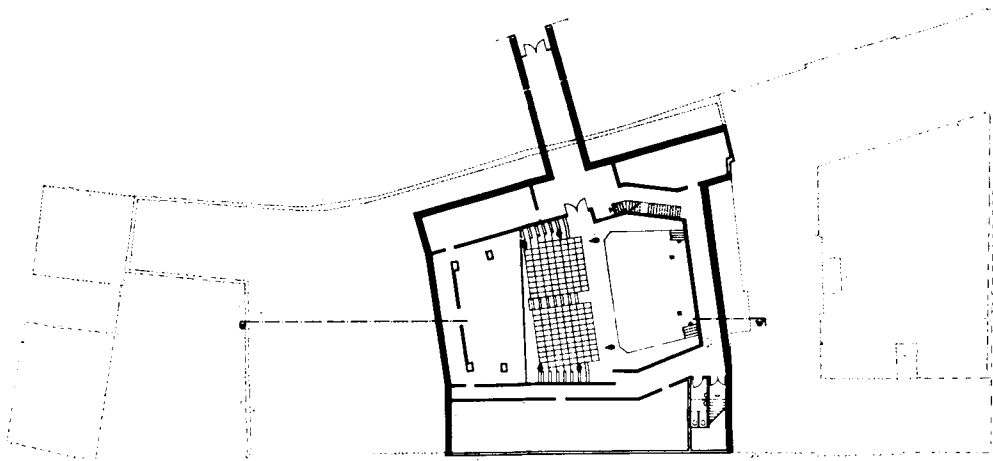
1982. srušena je jugozapadna kula gradskih bedema, a bivši je vrt kapucina pretvoren u gradsko šetalište Grič, dok se »južna promenade« (kasnije Strossmayerovo šetalište) počela uređivati 1812. godine. Štambeni je kompleks živio sve do 1941. godine, kad je — navodno zbog dotrajalosti — srušen. Time je problem obnove gradske korone, najistaknutije južne vizure, višestruko zamršem i unedogled odođen.

Zamišljeni projekt Muzičke akademije na tom terenu tako je koncipiran da se može tlocrtno prilagoditi i svim najnovijim istraživanjima, te može primiti dalje varijante. Izrađeno je do sad osam varijanata, od kojih je u tzv. »petoj varijanti« Sena Sekulić-Gvozdanović bila suradnikom, pokojnom arhitektu Alfredu Albiniju. Projekt je prije desetak godina bio izložen javnosti u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu. Nakon smrti arhitekta Albinija, a u intencijama glavnog autora, slijedila je šesta varijanta s dodatnim zahtjevima nastavnika Muzičke akademije, te dalje dvije varijante (S. S. -G. uz suradnju Zvonka Vrkljana, Marije Kojaković, Diljke Bobanović i Drage Vukovića) u tra-

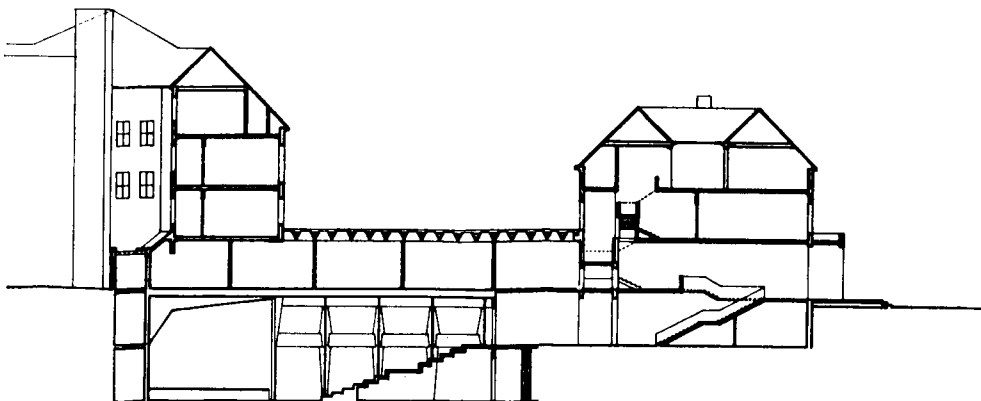
ženju sve više potrebnog prostora za odvijanje moderne nastave, pa je površina u sadašnjoj »osmoj varijanti« čak od cca 2000 m² povećana na gotovo 5000 m² građevnog volumena. To je ujedno maksimalno moguće proširenje ako se želi poštivati gore navedene zahtjeve, te kreirati ugodne i profesionalne korektne prostore za život škole i komornih priredbi različitih glazbenih sadržaja, te suvremenih glazbenih eksperimenata.

Uočljivo je već u situativnom rješenju gradilišta da se poštivala historijski, urbanistički i arhitektonski definirana spomenička cjelina. To je tipična aglomeracija srednjovjekovnih gradića s karakterističnim rasterom tlocrta, dok se oblikovanje podredilo autentičnim volumenima, gabaritu i tipologiji, što je nalazimo u čitavu građevnom fondu zagrebačkog Gornjeg grada.

Polazeći od pretpostavke da suvremenu intervenciju u ovom primjeru (a svaki je zadatak obnove u historijskoj jezgri poseban studij!) treba zasnivati na metodi revitalizacije stare aglomeracije, projekt je u vanjskoj morfologiji i tipologiji zadržao prije navedene kvalitete, dok je — na-

Tlocrt podruma sa Strossmayerovog šetališta

Presjek

ravno — u unutrašnjim prostorima tretiran suvremeno, u skladu s potrebama suvremene edukacije muzičkih škola (pa i kvadratura se ne samo približila već i premašila moderne evropske i američke primjere). Ako kopanje temelja za novu gradnju donese nova saznanja o prošlim gradnjama i ako dođe do pronalazanja daljih arheoloških detalja (poput gotičkog učelka na istočnom zidu negdašnje kapele sv. Marije), svakako će se pri definitivnoj izradbi projekta uzeti u obzir svaki nalaz i mogućnost njegove maksimalne prezentacije. Trebao bi to biti timski rad Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu uz suradnju najistaknutijih stručnjaka iz područja konzervatorstva, arheologije i povijesti umjetnosti i drugih, a i uz potpunu participaciju građana Gornjeg grada i cjelokupnog gradskog područja.

Ogroman i kompleksan problem revitalizacije ovisi o sposobnosti suradnje. Kao koordinator, arhitekt mora razviti takvu formu rada. Sinhronizacija svih pojedinačnih nastojanja s razmjenom iskustava svih suradnika čini cjelokupni rezultat većim i kvalitetnijim nego što bi bila suma nastojanja svih sudionika s njihovim zasebnim radom.

Koncipiranje građevina kao spomenik samom sebi pogrešan je stav mnogih suvremenih arhitekata. U svim je velikim kreativnim razdobljima arhitektura bila društvena umjetnost. Odras je života, te nužno obuhvaća biološke, socijalne, tehničke i umjetničke probleme.

Poštivanje tradicije nije estetska preokupacija, to je borba za nasljeđe i služi kao neiscrpan poticaj. No, prava je tradicija i rezultata stalnog rasta, dinamična je a ne statična. Nema konačnosti. Postoji samo stalna mijena.

Korona naše gornjogradske »akropole« zjapi prazna već od 1941. godine. Da se nije brzopleto rušila, problem bi obnove bio kudikamo lakši. Moramo nastojati tu neugodnu prazninu popuniti sadržajno bar do 900-godišnjice postojanja Zagreba. Nadajmo se da ćemo u tom deceniju riješiti problem revitalizacije zagrebačkog Gradeca i da će zagrebački građani s ponosom proslaviti datum kojim se može podičiti tek nekoliko evropskih metropola.

Olga Maruševski

O TRGU REPUBLIKE, KROVU KATEDRALE I MAKSIMIRU

(o znaku vremena na trima simbolima grada i njegove povijesti)

Premda je tema mojega koreferata Maksimir, ipak ću je proširiti s još dva problema, koji su, doduše, već iscrpljeni u diskusijama, ali ću ih spomenuti, jer nalazim nekih zajedničkih crta u kontekstu Zagreba 19. stoljeća i u našem odnosu prema njima.

Zgrada ili prostor kao spomenik kulture nije samo skup građevnog materijala organiziranog da bude predstavnik jednog stila, nego je to i živo biće, koje kao i svaki individuum zahtijeva poseban pristup razumijevanju, a ne nijekanju njegove biografije i fizionomije.

1. *Jelačićev trg*, čije su nekoć sajamske klupe dobile domicil u čvrstim zidovima, čuva u svojim genima tijekom svojega razvitka osnovnu i glavnu značajku mjesta za prodaju robe sa stanovima iznad dućana. Treba samo slijediti imena vlasnika kuća i trgovina pa da se vidi kako su ga ponajprije oblikovali obrtnici, za njima dođoše trgovci, oni cincarski i grčki, sa sajamskom robom užadima, gunjevima, sjemenjem, posuđem, slijede njemački i židovski trgovci s manufakturnom robom, prate ih gostionice, kavana i na kraju banke: poučak iz trgovačke i privredne povijesti na prostoru jednog trga, koji još danas čuva svog starijskog boga Merkura na fasadi hotela Dubrovnik.

A Zagreb kao da se stidio takva svojega malotrgovačkog prostora, pa mu je od vremena do vremena pokušavao promijeniti lice.

U početku kad je novi grad bio tek u nastajanju, predloženo je god. 1865. da se na južnom obodu sruše sve neprikladne kuće, ali i lijepa Felbingerova zidanica, te da se ondje podigne velika gradska vijećnica ispod koje bi bio prozov u novootvorenu Prašku ulicu, a na cijeloj sjevernoj strani pak velika trgovačko-stambena kuća, nešto poput onog niza u pariškoj Rue de Rivoli.

A god. 1885. predlaže se barokizirana zelena ploha trga, a na istočnom rubu lokacija za kazalište.

No, čini se, da je trg uporno odbijao da se s njime postupa kao s delikventom u popravnom domu kad mu se hoće nasilno promijeniti ćud.

I konačno između dva rata gradski oci i arhitekti razmišljaju o trgu kao o velegradskom trgovačkom i poslovnom centru, s neboderom dakako. To bijaše zapravo početak pada. Tridesetih godina počeo je proces iseljavanja njegovih stalnih stanara, da najzad i spomenik ode kud za vazda gre se, a trg je postao totalno anonimno biće, koje noću djeluje posebno sablasno kad prozori različitih poslovnih prostorija u bivšim stanovima tupo zjape poput praznih očnih duplji mrtvih duša u praznu rupu u tkivu grada.

Istina je da je to danas sudbina svih trgovačkih i poslovnih prostora u svijetu, koji poslije radnog vremena postaju mrtvi gradovi, no zašto bi to morao biti i Trg Republike, kad su njegovi sadržaji oduvijek bili vrlo raznoliki i od jutra do kasne noći uvijek su negdje disali ljudi.

Hoće li se nešto promijeniti nabolje ako se spusti razina trga i javna ura pomakne za nekoliko metara? Možda bi očitovanje njegove povijesti »između redaka« dopustilo da jedan od mogućih pristupa oživljavanju bude samo obnova njegova humaniteta.

2. Još jedno zanovjetno pitanje odnosi se na *krov katedrale* kao simbola historicističkoga grada. Onaj nekadašnji može biti motivom estetičkih ili literarnih refleksija, pak sentimentalnih sjećanja ili čak predmetom politiziranja kad ga se nekoć nazivalo »mađarskim«, a ne tako davno i »agrarmerštinom« pri inzistiranju da mu se mora vratiti njegov originalni pokrivač. No jedno je ipak sigurno: mozaični krov sastavni je dio dekoracije neogotičke crkve kakva je u svojem vanjskom plaštu katedrala. Jedno od pravila »čistog stila«, što se poziva na različita porijekla, jest polikromija koja isijava s poda, sa zidova, s prozora, krova, uvijek u funkciji isticanja konstruktivnih dijelova arhitekture — uostalom, fundirana u toj epohi u svim oblicima umjetničkog izražavanja od likovnog do zvukovnog i literarnog.

Ako se više ništa ne može učiniti, nego čuvati odjeću koju je katedrali namijenio Bollé, onda treba do kraja poštovati sve elemente koji joj pripadaju.

Nekadašnji krov od pocakljena crijepa, koji je, čini se, prvi Szabo tendenciozno lansirao kao »mađarski« i nije posve bez razloga zaslužio taj naziv, budući da je bojama bliži mađarskom načinu pokrivanja krova, negoli jednostavnijem bečkom. Tako smo u Zagrebu sasvim u duhu historizma imali dva »politizirana« krova: hrvatski na Gradecu i mađarski na Kaptolu, a oba nam je skrojio Beč. Bez ironije, i to je podatak iz kojega se može čitati znak vremena.

Kao aneks ovim primjedbama na rubu »trača« o historizmu, citiram mišljenje Strossmayerovo iz 1874. god. o isusovačkom samostanu (je li biskup eventualno znao za ranije neizvedene projekte o adaptaciji, nije naročito važno): »... Jedna jedina je zgrada u Zagrebu, koja nosi tragove lijepe i umne renaissance, a to je zgrada današnje glavno vojničko zapovjedništvo ... Drugi sprat, dodatak jezovanski, ne vrijedi ništa. Graditelj zagrebačkim ovu opasku preporučujem ... Ako bi se igda ta zgrada povrata u naš posjed, željeti bi bilo, da se posveti naukovnim svrham, da se drugi sprat poruši, a ono što je razizemlje i prvi sprat, da se prvobitnoj slici povрати, i da se u istom slogu još jedan ili dva sprata nadozidaju ...« Sa samostanom dogodilo se, eto, obratno. Čini se da je današnji njegov obnovitelj restituirao jednu zabludu prošlosti.

3. *Maksimir* je nastao već na kraju romantizma, ali ima sve karakteristike romantičnog pejzažnog perivoja, koji je